

tekh. navch. zakladiv: v 2 ch. [Plaster works (integrated module training course): handbook. for the prof. tutor institutions: in 2 hours]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГИРИЛОВСЬКА Ірина Вікторівна – кандидат педагогічних наук, докторант Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України.

Наукові інтереси: методика навчання математики у школах та професійно-технічних навчальних закладах; питання управління якістю освіти; проблема моніторингу якості професійної

підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

HYRYLOVSKA Iryna Victorivna – Candidate of Pedagogical Sciences, a doctoral student at the Institute of vocational education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

Circle of scientific interests: methodology of teaching mathematics in schools and vocational schools; quality education management; the problem of monitoring the quality of the training of future skilled workers.

Дата надходження рукопису 12. 12. 2017 р.

Рецензент – д.п.н. професор В. Ф. Черкасов.

УДК 378.016:811.161.2

ДАНИЛЮК Оксана Климівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології та методики початкової освіти Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки oxana.danyliuk@gmail.com

ГРОМКО Тетяна Василівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка e-mail: tvhromko@i.ua

ПРОФЕСІЙНА МОВНОКОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ «СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА»

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Незаперечним фактом є те, що в сучасному інформаційному суспільстві фахівець має вміти швидко сприймати будь-яку форму мовлення, схоплювати необхідну інформацію, створювати монологи, вести діалоги, керувати системою мовленнєвих комунікацій у межах своєї компетенції тощо. Саме слово є одним із інструментів професійної діяльності будь-якої галузі. Від багатства словникового запасу, рівня культури мови і техніки мовлення значною мірою залежать професійна майстерність, імідж та успіх особистості.

Загальновідомо, що мова є засобом саморозвитку й самовираження особистості. Те, як людина говорить, створює образ її душі та інтелекту, вихованості, оскільки інакше як через мову практично ці якості не виявляються. Мовлення кожного – це його духовний, інтелектуальний портрет. Заговорить людина – і виявить не тільки рівень своєї освіченості, а й міру вихованості, гостроту розуму, образність уяви, точність спостережень, жвавість натури. Тисячоліттями український народ творив високорозвинену літературну мову. Вона до послуг кожного з нас, її треба свідомо й активно вивчати, осягати, оволодівати виражальними засобами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеї компетентнісного підходу знайшли відображення у роботах Н. Кузьміної, Л. Петровської, А. Маркової, Л. Мітіної, Л. Олексєєвої та ін. Питання формування компетентності розглядалися такими науковцями, як В. Байденко, І. Зимня, У. Каннінг, Б. Креме, В. Куніцина, Г. Рот, Б. Рунде, В. Сейд, Б. Шпінат, Г. Шотмейер. Змістовні, структурні характеристики компетентності стали предметом вивчення учених: С. Гончарова, В. Куніцина, В. Первутинського [3].

Аналіз сутності компетентності, характеристику його складових знаходимо у дослідженнях вітчизняних науковців – О. Локшиної, О. Пометун, В. Свистун, В. Ягупова; сучасні тенденції розвитку змісту освіти у зарубіжних країнах аналізувалися О. Овчарук, Я. Кодлюк, К. Корсаком [4, с.33]. Професійна мовнокомунікативна компетенція філологічного спрямування в Україні допоки практично не досліджена.

Метою статті є вивчення професійної мовнокомунікативної компетенції філологів при вивченні курсу «Сучасна українська літературна мова».

Виклад основного матеріалу дослідження. Володіння правилами і нормами

української літературної мови, мовна культура є необхідним складником особистості посадових осіб, органів місцевого самоврядування. Від мистецтва спілкуватися залежать результати надання послуг населенню, адже практика доводить, що слово може не тільки викликати функціональні зміни в організмі, але і вбити людину в буквальному сенсі слова. Тому посадовець має володіти культурою мовлення: вміння добирати мовностилістичні засоби і прийоми відповідно до умов і цілей спілкування, передаючи певний психокультурний контекст [6, с. 87]. Саме це є стрижнем, на який нанизуються професійні знання та вміння фахівця. Тому цілком закономірним є уведення до навчальних планів закладів вищої школи практичного курсу сучасної української мови, названого «Сучасна українська літературна мова».

Будь-яка професійна діяльність потребує певних мовнокомунікативних умінь. Ситуації, що виникають у професійному середовищі, характеризують за такими параметрами: місце і час виникнення ситуації; обставини, за яких виникла ситуація; соціальні і професійні ролі учасників; операції, які виконують учасники; канал комунікації (телефон, електронна пошта, публічний виступ, спілкування віч-на-віч тощо).

З огляду на ці параметри, ситуації поділяють на загальні та специфічні [5, с. 7]. Обидва види ситуацій передбачають певні професійні мовнокомунікативні вміння, які відповідно поділяють на загальні і вузькоспеціальні. Так, загальною професійною ситуацією є налагодження контактів. У цій ситуації використовують загальні мовнокомунікативні вміння: представлятися, спілкуватися по телефону, писати електронні повідомлення, листи, вести діалог. Загальними професійними ситуаціями є також засідання, ділові зустрічі, бізнес-ланчі, дискусії на робочому місці, переговори. Вони потребують умінь вести діалог, полілог, виступати з доповіддю, дискутувати на професійні теми, писати протокол засідання, готувати звіт про засідання тощо. Такі специфічні ситуації притаманні філологічному редагуванню, яке можливе в результаті вивчення курсу «Сучасна українська літературна мова».

Професійні мовнокомунікативні вміння особистості визначають її мовленнєву поведінку. Мовленнєва поведінка – мовлення в конкретній ситуації. Саме вона відображає культурний і освітній рівень людини. Людина повинна підібрати слова за стилем, складністю, типом інтонації, способом побудови речень, супроводженням мімікою і жестами. Наприклад, під час презентації необхідно оголосити назву презентації, пояснити підстави і причини її проведення, порівняти

ідеї та ін. Тема презентації визначатиме добір певної лексики, а форма спілкування впливатиме на синтаксис мовлення.

Професійна комунікативна компетенція передбачає насамперед наявність професійних знань, а також загальної гуманітарної культури людини, її вміння орієнтуватися в навколишньому світі, вмінь і навичок спілкування. Тобто вона формується на основі комунікативної компетенції.

Комунікативна компетенція (лат. *competens* – належний, відповідний) – сукупність знань про спілкування в різноманітних умовах і з різними комунікантами, а також умінь їх ефективного застосування в конкретному спілкуванні в ролі адресанта і адресата. Вона розвивається на основі усіх знань, досвіду користування не тільки рідною мовою, а й мовами інших народів, а самі мови у цьому процесі є взаємно пов'язаними і взаємодіють між собою.

Комунікативна компетенція визначається комунікативними інтенціями (комунікативними намірами адресата); дотриманням комунікативних стратегій, що дають змогу досягти необхідного результату комунікації; знанням особистості співбесідника; зворотним зв'язком в комунікації, що передбачає врахування психологічних особливостей адресата, його соціальних ролей; вмінням долати психологічні «фільтри», розбивати психологічні «щити»; вмінням володіти навичками декодування «мови тіла» співбесідника; чіткою орієнтацією в умовах та ситуації спілкування; орієнтацією і підтриманням самого процесу спілкування; контролем власної мовленнєвої поведінки, емоцій тощо; навичками та уміньнями завершувати комунікацію, виходити з неї, контролювати посткомунікативні ефекти тощо.

Важливим складником компетенції є мовна компетенція. **Мовна компетенція** – це засвоєння, усвідомлення мовних норм, що склалися історично в фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці та адекватне їхнє застосування в будь-якій людській діяльності в процесі використання певної мови. Мовна компетенція – це інтегративне явище, що охоплює цілу низку спеціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій і тактик мовної поведінки, установок для успішного здійснення мовленнєвої діяльності в конкретних умовах спілкування. Цей вид компетенції властивий високоосвіченій, культурній людині, сформованій особистості [1].

Мовна компетенція складається з лексичної, граматичної, семантичної, фонологічної, орфографічної, орфоєпічної та пунктуаційної компетенції. При цьому постає

питання: які слова, граматичні структури та інтонами необхідні людині того чи іншого віку, професії тощо для забезпечення нормальної взаємодії мовою, яка вивчається.

Лексична компетенція полягає в оволодінні лексичними засобами сучасної української літературної мови і вмінні користуватися ними. Вона передбачає широкий словниковий запас, у т.ч. володіння термінологією, необхідною для спілкування у професійній сфері. Вибір лексичних елементів залежить від сфери і ситуації, у яких перебуває мовець.

На жаль, в усному і писемному спілкуванні спостерігається тенденція до надмірного й недоречного вживання іншомовних слів через недостатнє знання лексичного багатства рідної мови. Наприклад, замість зв'язки з *громадськістю* вживається *наблік рілейшенз*; *управління* підмінюється запозиченим з англійської мови словом *менеджмент*; перший компонент сталого сполучення слів *запобіжні заходи* замінюється словом *превентивні*. Критерієм відбору для вживання нових слів іншомовного походження має бути семантична і стилістична необхідність їхнього застосування. Так, наприклад, у фінансових документах, міжнародних угодах не варто уникати запозичених з інших мов слів *кредит*, *телефон*, *бюджет*, які увійшли до словника міжнародного спілкування, не мають українських відповідників та їхнє використання зумовлено загальною тенденцією до застосування інтернаціональних лексичних одиниць.

Граматична компетенція – це знання і вміння користуватися граматичними ресурсами української мови (словотвірні одиниці, способи словотворення, морфологічні одиниці, категорії і форми, синтаксичні одиниці й категорії), що необхідно для розуміння й продукування текстів у різних сферах професійної діяльності.

Граматичні помилки у мовленні пов'язані з ненормативним утворенням частин мови і їх форм у процесі змінювання (наприклад, утворення прикметників *міліцейський* замість правильного *міліційний* під впливом російського прикметника *милицейский*) і з невлавистим для офіційно-ділового стилю використанням граматичних форм частин мови за наявності в мові паралельних варіантів висловлювання, що спричинює змістовну неточність, порушує логіку викладеного матеріалу. Наприклад, поєднання обох форм ступенів порівняння прикметників (*більш точніше*, *найбільш видатніший*); уживання форми давального відмінка однини іменників чоловічого роду із закінченнями *-у(-ю)*, якщо іменники є назвами істот, осіб за фахом або за родом діяльності (*повідомити начальнику*

замість *повідомити начальникові*); закінченнями *-у(-ю)*, *а(-я)* родового відмінка іменників (*листопаду* (місяця) замість *листопада*); форми місцевого відмінка прикметників твердої групи чоловічого роду із закінченням *-ім* (*високім*) тощо.

Семантична компетенція – це здатність комуніканта усвідомлювати й контролювати організацію змісту. Вона інтегрується у розвиток мовленнєвої комунікативної компетенції, оскільки питання змісту посідають центральне місце в комунікації. Відношення слова до його загального контексту, внутрішньолексичні зв'язки, значення граматичних елементів, категорій, структур та процесів, такі логічні зв'язки, як наслідковість, пресупозиція (спільний фонд знань комунікантів), імплікативність (наявність непрямо вираженого змісту, виявляється в побутовому мовленні як натяк, в художньому тексті як підтекст, у діловому спілкуванні як самореферентність), мають велике значення в розумінні та продукуванні текстів.

Фонологічна та орфоепічна компетенції пов'язані із знанням звукових засобів сучасної літературної мови, вмінням мовця ними користуватися. Ці види компетенції забезпечують відтворення звукового образу мови і правильне-звукове оформлення мовлення. Найпоширенішими помилками у мовленні є недотримання орфоепічних норм, яке виявляється у відступі від правил чергування голосних і приголосних (*шісти* замість *шести*, *вісьми* замість *восьми*); правил звукових змін при збігові кількох приголосних. Це призводить до неправильної вимови й порушення милозвучності (евфонічності) української мови, до неприродного для неї нагромадження звукосполучень (наприклад, побуквена вимова слова *інтелігентський*, у якому відбувається спрощення у групі приголосних *нтс*, і слово вимовляється як *інтелігентський*); в разі необхідності, в зв'язку з відсутністю замість у разі необхідності, у глухій вимові приголосних наприкінці слова і складу (*мохти* замість *могти*, *нарот* замість правильного *народ*), нерозрізненні звуків *г* і *г* (*грунт* замість *грутн*), у вимові *а* на місці ненаголошеного *о* (*директар* замість *директор*, *мажаритарна* замість *мажоритарна*), у словах іншомовного походження на *-метр*, *-ер*: *кілометр* замість *кілометр*), у порушенні акцентуаційних норм тощо.

Орфографічна компетенція полягає в оволодінні системою правил, що визначають правопис слів згідно з усталеними нормами, та вмінні їх застосовувати. Вона є необхідною умовою грамотного письма.

Орфографічні правила, як складова частина системи письмових норм літературної

мови, повинні бути єдині для всіх, хто користується даною мовою. Єдність і обов'язковість орфографії для всіх полегшує спілкування людей за допомогою літературної мови, робить його дієвішим, ефективнішим, що, звичайно, сприяє піднесенню мовної культури народу. Орфографія ґрунтується на певних принципах, які зумовлені фонетичною та граматичною будовою мови й віддзеркалюють шляхи формування та розвитку її правописної системи.

Пунктуаційна компетенція відображає логічне інтонаційне членування мовного потоку та забезпечує легше сприймання і розуміння писемного тексту.

Формування професійної мовнокомунікативної компетенції, на що спрямований курс «Сучасна українська літературна мова», передбачає: глибокі професійні знання і оволодіння понятійно-категоріальним апаратом певної професійної сфери та відповідною системою термінів; досконале володіння сучасною українською літературною мовою; вміле професійне використання мовних стилів і жанрів відповідно до місця, часу, обставин, статусно-рольових характеристик партнера (партнерів); знання етикетних мовних формул і вміння ними користуватися у професійному спілкуванні; вміння працювати з різними типами текстів; орієнтування в потоці різноманітної та різнотипної інформації українською мовою на різних каналах її передавання; вміння знаходити, вибирати, сприймати, аналізувати та використовувати інформацію профільного спрямування; володіння інтерактивним спілкуванням, характерною ознакою якого є необхідність миттєвої відповідної реакції на повідомлення чи інформацію, що знаходиться в контексті попередніх повідомлень; володіння основами риторичних знань і вмінь; уміння оцінювати комунікативну ситуацію швидко і на високому професійному рівні приймати рішення та планувати комунікативні дії тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, професійна мовнокомунікативна компетенція особистості є показником сформованості системи професійних знань, комунікативних умінь і навичок, ціннісних орієнтацій, загальної гуманітарної культури, інтегральних показників культури мовлення, необхідних для якісної професійної діяльності. Сформувати професійну мовнокомунікативну компетенцію покликана сучасна система освіти. Важливу роль у ньому процесі відіграє курс «Сучасна українська літературна мова». Перспектива дослідження вбачається нами у доведенні того, що професійна мовнокомунікативна компетенція є своєрідним орієнтиром, який

спрямовує професійну діяльність вчителя на виконання головної мети мовної освіти – виховання мовної особистості, яка володіє системою знань, умінь і навичок, що забезпечить їй високий рівень спілкування у різних життєвих ситуаціях.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Вовк О. І. Комунікативно-когнітивна компетентність студентів-філологів: нова освітня парадигма / О. І. Вовк. – Черкаси: Чабаненко Ю.А., 2013. – 500 с.
2. Данилова Г. С. Управління процесом становлення професійної компетентності методиста / Г. С. Данилова. – К.: УПІККО, 1995. – 80 с.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
4. Онопрієнко О. Концептуальні засади компетентнісного підходу в сучасній освіті / О. Онопрієнко // Шлях освіти. – 2007. – № 4. – С. 32–37.
5. Ситник О. П. Професійна компетентність вчителя / О. П. Ситник // Управління школою. – 2006. – № 14. – С. 2–9.
6. Черемис І. Нові вимоги до спеціаліста: поняття компетентності й компетенції / І. Черемис // Вища освіта України. – 2006. – № 2. – С. 84–88.

REFERENCES

1. Vovk, O. I. (2013). *Komunikatyvno-kohnityvna kompetentnist' studentiv-filolohiv: nova osvityna paradyhma*. [Communicative-Cognitive Competence of Students and Philologists: A New Educational Paradigm]. Cherkasy.
2. Danylova, H. S. (1995). *Upravlinnya protsesom stanovlennya profesynoyi kompetentnosti metodysta*. [Management of the process of formation of professional competence of methodologists]. Kyiv.
3. *Kompetentnisnyy pidkhid u suchasniy osviti: svitovyy dosvid ta ukraiyins'ki perspektivy : Biblioteka z osviti'oyi polityky*. (2004). [Competency approach to such features: world experience and Ukrainian perspectives: Library of educational policy]. Kyiv.
4. Onopriyenko, O. (2007). *Kontseptual'ni zasady kompetentnisnogo pidkhodu v suchasniy osviti*. [Conceptual principles of the competence approach in such systems]. Kyiv.
5. Sytnyk, O. P. (2006). *Profesiyina kompetentnist' vchytelya*. [Professional competent teacher]. Kyiv.
6. Cheremys, I. (2006). *Novi vymohy do spetsialista: ponyattya kompetentnosti y kompetentsiyi*. [New factors that make a specialist: the notion of competence and competence]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ДАНИЛЮК Оксана Климівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології та методики початкової освіти Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх учителів.

ГРОМКО Тетяна Василівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх учителів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

DANILYUK Oksana Klimovna – Candidate of Philology, Associate Professor of the Department of

Philology and Methodology of Primary Education of the East European National Lesia Ukrainka University.

Circle of scientific interests: vocational training of future teachers.

GROMKO Tetyana Vasilivna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Ukrainian Language Department of Centralukrainian Vladymyr Vynnychenko State Pedagogic University.

Circle of scientific interests: vocational training of future teachers.

Дата надходження рукопису 12. 03. 2018 р.

Рецензент – д.п.н. професор В. Ф. Черкасов.

УДК 378.016:376

ДОЛИННИЙ Юрій Олексійович –

кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки і методики технологічної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка
e-mail: pednauk@ukr.net

РЕАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ ДО РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Актуальною проблемою сучасної педагогічної теорії і практики є процеси професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями у вищій школі. Це зумовлено тим, що діти з обмеженими фізичними можливостями в сучасному демократичному суспільстві не мають права залишатися на узбіччі соціально-культурних процесів, системи людських взаємин і цінностей. Ці діти мають такі ж права, як і здорові: їм необхідно повноцінно навчатися, отримувати загальну освіту та в майбутньому приносити користь суспільству та державі.

Процес становлення нашої держави, демократичний розвиток суспільства, соціальна політика України вимагає переходу до нового типу гуманістично-інноваційної фізкультурної освіти, яка здійснюється на основі впровадження нового змісту, форм, методів навчання, підвищення якості професійної підготовки, розвитку професійно значущих якостей майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту, що відповідають вимогам сучасної реабілітаційної роботи з дітьми [1].

Отже, якісна професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту є актуальною проблемою сучасності.

Ця робота ґрунтується на міжнародних

правових документах щодо захисту дітей з обмеженими фізичними можливостями: Конвенція ООН про права дитини, «Саламанська декларація», «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів».

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичний аналіз наукових джерел дозволив вивчити значний досвід з теорії та практики професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту у вищій школі. Зокрема, такі її аспекти: професійна підготовка майбутніх фахівців (Ю. Д. Бойчук, О. А. Дубасенюк, М. Б. Євтух, В. І. Наумчук, В. В. Ягупов й інші); професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту (Т. М. Бугеря, Л. Б. Волошко, А. М. Герцик, М. В. Дутчак, Р. П. Карпюк, Т. Ю. Круцевич, Р. В. Клопов, А. П. Конох, О. С. Куц, В. М. Платонов, Є. Н. Приступа, Л. П. Сущенко, О. В. Тимошенко, Б. М. Шиян, Ю. М. Шкрібтій); реалізація принципу неперервності професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (С. У. Гончаренко, І. А. Зязюн, С. О. Сисоєва, В. О. Кукса, Л. П. Сущенко й інші).

Мета статті – розглянути практичну реалізацію системи професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями з обмеженими фізичними можливостями.